

MOGOȘ – O AȘEZARE DE MOCANI ÎN MUNȚII APUSENI

Prof. MELANIA HANCIU – Liceul Sportiv Alba Iulia

Prof. CORNELIA BOLCA – Colegiul Tehnic Aiud

ABSTRACT. *Mogoș - a pattern of shepherds in the Apuseni Mountains. This paper presents some monographical data on Mogoș village. Issues are dealt with history, natural conditions and data on the economic system and population.*

Keywords: *history, natural conditions, economic system, population*

Comuna Mogos este asezata in partea central-estica a Muntilor Apuseni, in bazinul superior al vaili cu acelasi nume, ce se varsa in Mures langa Teius.

Depresiunea Mogos apartine culoarului ce desparte Muntii Metaliferi la vest de Muntii Trascau la est. Asemenea unui amfiteatru, depresiunea se afla situata la o altitudine medie de 734 m, fiind inconjurata de culmi muntoase de origine vulcanica si sedimentary.

Paraul Mogos, ce are obarsia in apropierea Magurii Poienita iese din hotarul comunei in dreptul satului Cojocani, strabatand in continuare una dintre cele mai pitoresti chei din Muntii Apuseni, Cheile Rametului. Dupa traversarea comunei Ramet primeste numele de Geoagiu, denumire pe care o intalnim pana la varsarea sa in Mures.

Problemele istorice privind popularea si originea comunei sunt strans legate de celelalte localitati din jur, care la randul lor se leaga de istoria regiunii aurifere, ce se pierde in negura vremurilor. In Dictionarul istoric al localitatilor din Transilvania, Mogosul si satele lui mai importante sunt atestate pentru prima data in anul 1760.

Pana in 1850, comuna Mogos a facut parte din Comitatul Alba, iar de la aceasta data, pana in anul 1875, apartine Districtului Alba, cercul Abrud. Cu ocazia unei noi arondari administrative din 1875, va apartine din nou Comitatului Alba, transformat din 1918 in Judetul Alba, Mogosul fiind inclus in Plasa Abrud. Aceasta situatie se mentine pana la 1 iunie

1950, cand o noua impartire administrativa include comuna Mogos in Raionul Campeni, Regiunea Cluj, iar de la 1 martie 1968 face parte din Judetul Alba.

In timpurile mai vechi teritoriul comunei era acoperit cu paduri, din care apareau ca niste insule mici pajisti verzi pentru pasunatul animalelor in timpul verii.

Se presupune ca o parte dintre minerii sau familiile refugiate in codrii de urgenta timpului, au inceput sa se aseze in aceste luminisuri, obtinand prin diferite metode de defrisare locuri de aratura, de fanete si de pasunat.

Pana la sfarsitul secolului al XV-lea si chiar mai tarziu, in multe locuri au fost utilizate mijloace traditionale de defrisare, prin arderea unei parti de padure sau taierea copacilor in apropiere de radacina (ciugitul). Aceste procedee au stat la baza toponimiei unor locuri ca: Dostina Maciunganilor, Dambul Recilor, Taietura lui Simonas, Arsura, etc. Pe aceste locuri au inceput sa se formeze cranguri, transformate mai tarziu in sate cu case izolate unele de altele, risipite pe suprafete intinse, lipsite de drumuri, circulandu-se pe poteci sau cararui.

Denumirile satelor si catunelor actuale se datoreaza primelor familii care s-au stabilit in zona. Din cele 26 de sate, 21 au denumiri de deriva de la numele de familie: Barbesti de la Barb, Barlesti de la Barlea, Barlutești de la Barlutiu, Bocesti de la Boca, Barzogani de la Barzog, Bogdanesti de la Bogdan, Butesti de la Buta, Ciocanesti de la Cioca, Cojocani de la Cojocar, Cocesti de la Coc,

Casesti de la Cas, Cristesti de la Cristea, Ghioghesti de de la Ghioghiu, Mamaligani de la Mamaliga, Miclesti de la Miclea, Negresti de la Negru, Oncesti de la Oncea, Sularesti de la Sularea, Tomesti de la Toma, Valea lui Coman.

Alte toponime ca Valea Barnii-deal, Barlesti-Catun, deriva de la aspectul si asezarea locului respectiv, fata de satele si catunele mai vechi.

Toponimia vailor este legata de cea a satelor si catunelor pe care le traverseaza in zona de obarsie ca: Barlutesi, Valea Cocesti, Valea lui Coman, Valea Ghioghesti, Valea Mlacii, etc.

Satele si catunele comunei Mogos sunt dispersate pe versanti ajungand pana la 1300 m, iar asezarile temporare pentru pastorit chiar mai sus (fig. 1).

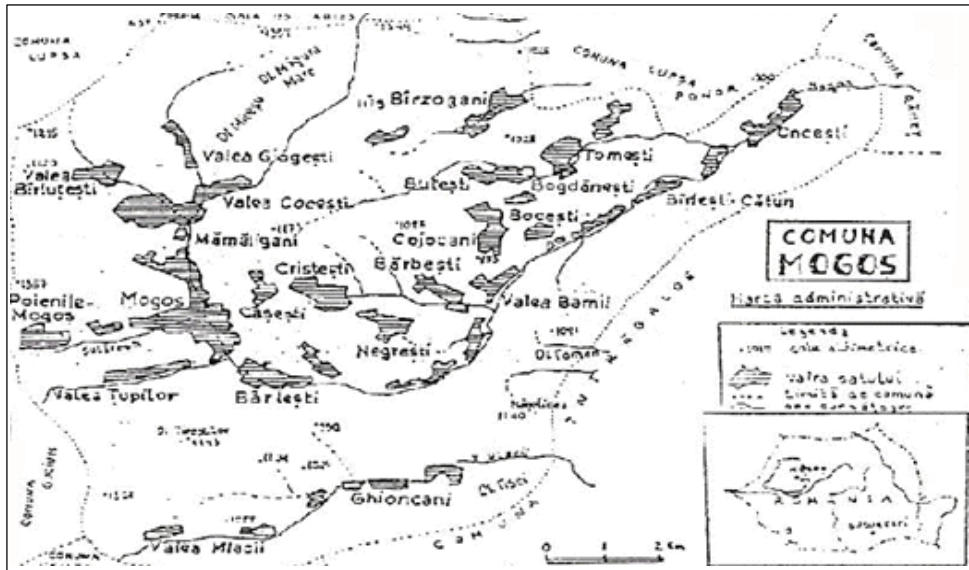

Fig. 1. Harta administrativa a comunei Mogos, 1995.

Un rol important in realizarea acestei dispersii l-a avut si relieful. Pornind initial de la nucleele asezarilor mai vechi, amplasate in sectoarele de vale cu versanti mai evoluati, sub impulsul factorului demografic aceste zone au oferit spatii tot mai restanse pentru asezari si exploatare. Astfel aceste asezari au devenit nuclee de roire in doua directii: spre cursul superior al vailor cu alte sactoare mai evolute si in altitudine, spre plaiuri si culmile cu aspect mai plan.

Nucleele principale de roire sunt localizate pe Valea Mogosului si au avut initial ostructura rasfirata. Aceste gospodarii aveau in apropiere proprietati mari pe care le exploatau. Cu timpul aceste proprietati s-au divizat iar o parte din terenuri s-au degradat in urma exploatarii irationale. Cresterea

numerica a populatiei a contribuit la cresterea suprafetei cu terenuri agricole si extinderea lor tot mai departe de vetrele satelor. Astfel o parte din gospodariile tineretului au ramas langa vechile vetre si au dat nastere la palcuri de case de neamuri ca: Barlesti, Cojocani, Miclesti, iar o parte a roit spre bazinele superioare ale vailor si pe culmi: Valea Barnii-Deal, etc. S l a b a fertilitate a solului si lipsa unor cai de comunicatie adecvate au dat nastere la numeroase adaposturi temporare. Prezenta populatiei in imediata apropiere, permanenta sau temporara, a dus la risipirea acestora in cuprinsul hotarelor lasand impresia unor asezari risipite. In evolutia acestora se disting doua faze.

Prima faza este rezultatul valorificarii potentialului natural, gospodariile

dispersandu-se în spațiu pe cursurile superioare ale vailor și în altitudine și apropiindu-se de proprietățile din exploatarea cărora au rezultat produsele necesare consumului. În această fază au apărut și s-au dezvoltat adaposturile temporare din cuprinsul hotarelor.

Faza a doua reflectă dependența economică de regiunile periferice prin dezvoltarea economiei de schimb. De-a lungul vailor s-au construit cai de transport în paralel cu o scădere a valorificării ogoarelor. Populația se reorientează spre creșterea vitelor și vânzarea lor, prin această asigurându-se o parte din produsele agricole deficitare.

Gospodăriile taranesti sunt formate în cele mai multe cazuri din: case de locuit, curtea din fața casei care este împrejmuită în cadrul locuințelor grupate și neimprejmuită în cazul locuințelor izolate, cuptor pentru pâine (cohe sau cove), grajd pentru animale (poiata) și pentru fan (sura), cotet pentru porci (cocina), fantana la suprafața utilizată de una sau tot grupul de case din jur. Casa a evoluat în timp, aparând tipuri tot mai spațioase și mai luminoase iar numărul anexelor a sporit nu numai în jurul ei ci și în cuprinsul hotarelor.

Astăzi, pe o suprafață de 8063 ha, așezările se încadrează în caracteristica Munților Apuseni, fiind răsfricate pe fetele înșirate ale versanților și chiar în zona de "dos" în grupuri mici de 5 până la 15 case formând catune sau cranguri. Nu lipsesc nici casele izolate mai ales în "campurile" izolate din pădure.

Centrul comunei este așezat pe malul stâng al Văii Mogosului în bazinul superior al acesteia la o distanță de 8 km de izvor. Fața de centrul comunei unele sate sunt așezate la 10-15 km departare: Oncești, Ghioghești, Tomesti, Barlești-catun. Fața de centrele urbane mai importante din jur, comuna Mogos se află situată la: 156 km de Cluj-Napoca, 125 km de Turda, 64 km de Aiud, 60 km de Alba-Iulia, 57 km de Zlatna, 39 km de Campeni, 27 km de Abru.

Comuna Mogos este așezată în acea parte a Munților Apuseni unde populația este

cunoscută sub numele de mocani, numărând în prezent 1575 de locuitori și având o densitate de 19,4 loc/km² (la 1.01.1994).

Date privind numărul populației sunt cunoscute începând cu anul 1869 când au fost înregistrate 2978 persoane. Valoarea cea mai mare a fost în 1880 când erau 3125 locuitori, după care populația a scăzut ușor la 3077 locuitori în 1890 și 3046 locuitori în 1900.

Din totalul populației înregistrate în 1900 populația de sex masculin era de 1529 persoane, iar cea de sex feminin de 1517 persoane. După naționalitate, în comuna erau 3026 români, 2 maghiari și 18 de altă naționalitate, iar după religie 636 erau greco-catolici, 2408 greco-ortodocși și 2 unitarieni.

În perioada celui de al II-lea Război Mondial populația înregistrată era de 2605 persoane fără cei mobilizați pe front, pentru că în 1947 sa se înregistreze 3415 persoane. După al II-lea Război Mondial o mare parte a populației a emigrat spre zonele industriale ale țării, fapt ce a determinat o scădere simțitoare a numărului populației, înregistrându-se în 1966- 2788 locuitori, în 1977-2820 locuitori iar în 1992- 1575 locuitori (fig. 2)

Structura socială a populației nu a suferit modificări prea mari de-a lungul timpului. De data atestării comunei nu sunt cunoscute documente care să ateste că aici ar fi existat bogății, proprietari de pământuri arabile, păduri etc. sau existența unor diferențe mari, exagerate de avere între locuitori.

În timpuri mai vechi populația din această zonă avea o oarecare libertate, posedând locuri de semănat graș, secară, ovăz, fanate și pasuni, păduri, după care ei nu plăteau nici o dare. Ulterior populația a început să fie treptat iobăgată, devenind iobăgi ai Episcopiei romano-catolice de Alba Iulia. În urma Conscriptiei fiscale din anul 1747, locuitorii își pierd libertatea personală și proprietățile, fiind transformați în iobăgi ai statului, cu obligația de a plăti o anumită sumă de bani.

În a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, noile și împovăratele obligații ca tăierea de stâni din pădure, carausia la

Baia de Aries si Zlatna, cumulate cu primele ca iobagi ai fiscalului, au provocat mari nemulțumiri, culminand cu rascoala condusa de Horea Closca si Crisan. Infrangerea

acestei rascoale a avut ca efect stamutarea de catre autoritatile habsburgice, cu forta, in Banat, a unui numar mare de persoane, destramandu-se astfel numeroase familii.

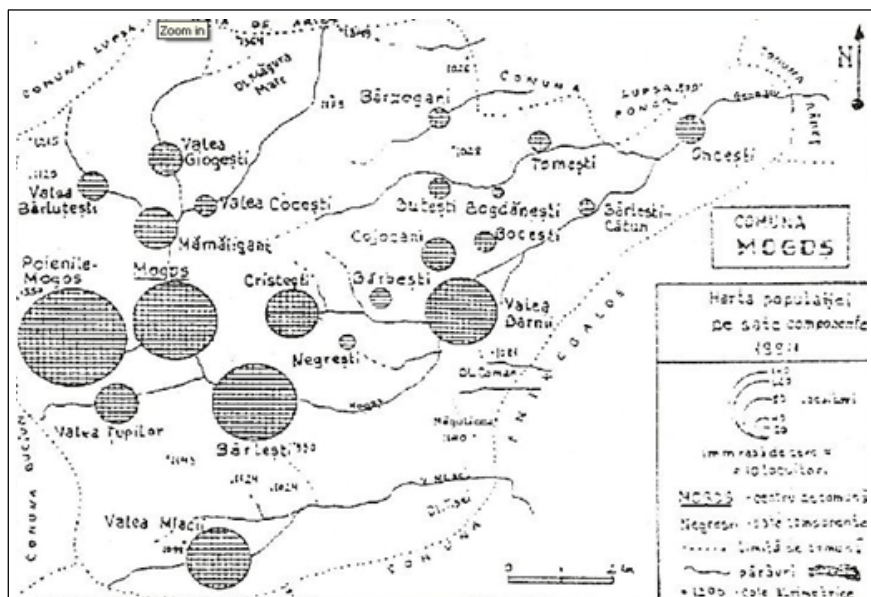

Fig. 2. Harta populației pe sate componente, 1994

Dupa revolutia de la 1848 si desfiintarea iobagiei, in localitate gasim tarani impartiti in: saraci care formau marea majoritate si care traiau din muncile de la padure sau la cei mai instariti, mijlocasii, in numar redus, nevoiti sa lucreze si ei ca sezonieri si cateva familii de instariti.

Diferenta devine mai pregnantă in perioada interbelica, cand o parte din locuitori se imbogatesc din comerțul cu material lemnos sau prin cumpararea pamanturilor celor impropietariti in urma reformei agrare din 1921 si care au plecat in centrele de colonizare. O parte din locuitorii care aveau pamant puțin au devenit muncitori forestieri sezonieri sau muncitori agricoli sezonieri, iar o parte din cei mai saraci se angajau ca slugi la cei mai avuti, pe o perioada limitata de timp.

Dupa 1945 o parte a populației a colonizat diferite parti ale Transilvaniei, unii definitivii altii temporar. Astfel, in 1947, un numar mare de familii au colonizat comuna

Laslea de langa Sighisoara, lucrând pamanturile sasilor dusi in URSS. Dupa intoarcerea sasilor, unii colonisti au revenit in comuna. De asemenea, un numar important au colonizat Banatul.

Instaurarea partidului unic in Romania are ca efect asupra populației din zona restangerea drepturilor locuitorilor de a valorifica produsele lemnoase, padurea trecand in proprietatea statului, generand o deplasare a populației spre alte zone cu alte perspective. Un mare numar de populate, indeosebi de sex masculin, s-a indreptat spre bazinul minier Petrosani, urmata de o deplasare ulterioara a restului familiei.

Dupa 1989, cand populatia din zona a reintrat in drepturi asupra padurii, nu a fost inregistrata o crestere a nivelului de trai. Cresterea necesarului financiar penru intretinerea families, altul decat cel realizat pe plan local, a dat o amploare navetismului. In 1994, din populatia totala a comunei de 1575 locuitori, forta de munca activa detinea

61%, respectiv 955 persoane. Din acestia 275 sunt navetisti.

In functie de domeniul de activitate se indreapta spre industria extractiva 111 persoane: la Deva 49, Rosia Poieni 48, Baia de Aries 11 si Zlatna 4. In industria lemnului sint ocupate 39 persoane la Campeni si Abrud, iar restul in agricultura (728), industria usoara si alimentara (21), constructii (8), servicii (25).

Principalele centre de atractie sunt: Musca, Rosia Poieni , Alba Iulia , Campeni , Abrud , Baia de Aries , Sebes , Zlatna , Cugir, etc.

Aspectele vietii sociale, corelate cu caracteristicile cadrului natural destul de vitrege, inscriu comuna Mogoj intr-un accentuat proces de depopulate, fenomen ce caracterizeaza, de altfel, intreaga viata rurala romaneasca de dupa 1990.

Bibliografie

1. Coriolan , S. (1967) , *Dictionarul istoric al localitatilor din Transilvania* , Ed. Academiei R.S.R. , Bucuresti .
2. Dunare , M. , 1973 , *Mijloacele traditionale in agricultura Muntilor Apuseni in prima jumătate a secolului al XX-lea* , Apulum , vol. XI , Alba Iulia .
3. Dunare , M. , 1957 , 1958 , *Adaposturi temporare in sud-estul Muntilor Apuseni* , Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei , Cluj-Napoca .
4. Francu , T. , 1888 , *Romanii din Muntii Apuseni* , Bucuresti .
5. Joldis , P. , 1975 , *Monografia istorica a comunei Mogos* , Lucrare de licenta , Universitatea din Cluj-Napoca , Istorie.
6. Pascu , St. 1971 , *Voievodatul Transilvaniei* , vol. I , Ed. Dacia , Cluj-Napoca .
7. * * * *Recensamantul populatiei si locuintelor din 7 ianuarie 1992* .
8. * * * *Localitatile judetului Alba* , Alba Iulia 1971 .
9. * * * *Breviar statistic al judetului Alba* , 1970 , 1992 .